

A Műcsarnokból

1904. XI.

Az ifjuság

Volt egyszer, érdekes régi időkben, országgyűlési ifjuságunk. És megvolt március tizenötödikének is a maga ifjusága. Politikai történetünkéből sem ez, sem amaz nem törülhető. Az volt a mesterművük, hogy hirtelenül ki tudták váltani a kor politikai érzéseit és szenvedélyeit. Belerántották az ő jelenükbe azt a jövőt, amelyről csak mint távoli álomról gondolkodtak az öregek. Van-e művész-ifjuságunk?

A kor nem kedvez váratlan explózióknak. Budapest élettelen élete nem is kívánja. Nem egészen egy évtizeddel ezelőtt komoly konszideráció tárgyává tétetett, hogy az „ifju óriásoknak“ egy kellemetlen csapatát nem volna-e leghelyesebb rövid úton bolondnak nyilvánítani? Ez a csapat a nagybányaiak telepe volt, köztük Ferenczy, Thorma, Réti stb., akik az akkori vélekedés szerint üres titánkodással veszélyeztették a magyar művészet helyes fejlődését. Nagy irodalmi csetepaté támadt e fiatalok körül: nemcsak őket ütötték, de vér csurgott az akadémiából is. Most már attól a régi akadémiától nincs mit tartani, az akkor hevesen kikezdett vezérek nyugodtan dolgozhatnak „egybegyűjtött műveiken“: az élő élet átadta őket a műtörténet pergamenjeinek. A kellemetlen fiatalságból meglett emberek kerültek ki, olyik jelentékeny elismerést is arat. De lassan, szinte észrevétlenül alakulófélben van egy újabb akadémia. A fiatalság egy része ismét utánzásra adja magát. Hogy Benczúr helyett esetleg Ferenczyt mímelik, az mit sem von le az akadémikus jellegből és nem csökkenti a veszedelmet. A főbaj itt az, hogy egyáltalán utánozgatnak. A művészet szempontjából egyformán értéktelen, akár a nagy Lionardót, akár Pausingert majmolja valaki. Ha e tespedt utánozgatástól elszakad a fiatalság, úgy örömmel nézzük ezt a szecessziót, bárki ellen lássék is irányulni.

Nem érezzük magunkat egészen jól, ha a téli műtárlat ifju kiállítóinak munkáit e szempontból végignézzük. Néhánynak jelentékeny iparkodása belevész az ensemble hígvérüségébe. A legtöbb képből hiányzik még a kellő foku tudás. Nem az a díszes maestria, amelyet a meglett festőktől várunk, hanem az a magától értetődő, ami nélkül hibás egy képet a nyilvánosság elé vinni. Sok ifju ember téved e körül. Ha képét visszautasítja valamely jury, úgy panaszkodik, hogy üldözik, mint egy-egykor Jean François Millet-t. Feledi azonban, hogy Millet a festői hitvallásáért s nem rajzhibákért szenvedte végig az akadémia ostorcsapásait. A talpraállás és önálló utakra való térés csak ott kezdődhetik, ahol a tudás egy bizonyos diszkrét foka már birtokba vagon véve. Mely fiatal szívnek ne volnának megálmodott képei, amelyekkel lázba véli ejthetni a világot? De mit érnek e gyönyörű és talán nagyszabású ábrándok, ha kificamodva kerülnek a vászonra? Mily gyönyörűség volna e fiatal gárdát látni

amint feszült izmokkal hasít ki új területeket a mi festészetünk számára, nem az öregek hűvös megmondoltságával, hanem a naiv ösztön friss hevével! Fájdalom, ilyesminek nem látjuk jeleit.

De hiszen nem kell magunkat egyetlen tárlat esélyeihez kötnünk. Lehet, hogy már fő valami valamely konyhában, csak épp nem készült el erre a tárlatra. Bizonyos igyekvés, bár langyos hőfoku, most is látszik. Talán Pór Bertalanra irányul figyelmünk leginkább, aki kettős arcképtanulmányt küldött. Az elmosott és hangulatba rejtőzött önarckép után, amelyvel első jelét adta tehetségének, most szilárdabb fakturájú és merészebben megragadott képet adott. A keretből két úri kópé tekint ránk, akiket az a súlyos baj ért, hogy e percben illedelmeknek kell lenniök. A külszín tehát *comme-il-faut*, bensőjükben azonban valami huncutság háborog. A pillanat ez impressziója hirtelenül oda van vágva a vászonra: ha egy évig dolgozott volna rajta a festő, a percek éppen ez az értékes hirtelensége surlódott volna le. Ezt nevezik közvetlenségnek s vonatkozhatik ez nemcsak a jellemzés pszichológiai oldalára, hanem a perc színére, formaalakulására is. Csodáljuk, hogy éppen a benyomás, a fölfogás e frissességét nélkülözi a fiatal gárda legtöbb képe, pedig ez az elem oly közel áll a mesterség által még el nem kínzott fiatalság temperamentumához. Másutt, ahol meg volna hozzá az erély, mint például Juszkó Béla „Ménés a Hortobágy folyónál” című képén, az óriási méretek teszik lehetetlenné a mozgalom hirtelen visszaadását.

Ily kép sok idő munkája: a friss benyomások pedig márólholnapra elszállnak. Az ily túlnagy kép aztán bizonyítja ugyan a tehetség jelenlétét, de nem egyúttal a sikerét is. Tornyai János egy kis intériurbe sokkal több művészetet szorított, mint amennyit a tárlat óriási vásznain látunk.

A legrokonszenvesebb vonásokat ott leljük, ahol a festő egy darab jól átérzett természetet ad elénk. Vesztróczy Manó „Vén csavargója” jut eszünkbe: kis stúdium, idő s levegőtől fakult színek skálájából összeszűrve. Néhány ecsetvonásból áll elő a fej, amelyben egy odaéjtett vonal adja a szemet. A kép tehát „nincs kidolgozva”, de mégis teljesen adja az impressziót. Az öreg alak arcéle sincs borotvával kimetszve, holott bizonyos körökben épp ezt kívánák. A helyesen fölfogott rajz itt úgy áll elő, hogy a festő minden ecsetvonást, minden színpöttyet a néki való helyre szegez. Ilyesmire igyekszik az ő tájkép-témája megoldásánál Mikes Ödön is. Némely képnél, így Rátónyi Zoltánénál, még nem tudunk eligazodni, mit várunk. Ez a „Csend” annyira elborult, a formák oly rejtettek, a szín úgy vissza van tartva, hogy szerzőjének sem érényeiről, sem hibáiról nem ad számot. Freckay Endre némely tájképén szinte grafikai előadással él, a szín jellemzetessége még nem jut szóhoz. Szín dolgában bizonyos átlagosság van Mérő István képén is („Az öregek”), amely különben nagyon komoly és jelentékeny készséget eláruló munka, és Krutsay Ferenc „Megnyugvás”-án. Ez épp a fiatal gárda sorában tűnik föl, amely általában keresi, néha hévvel erőszakolja a színességet. Raáb Ervin, Vörös Ernő, Gáll Emma, Vészi Margit, Keményfi Jenő, Czóbel Béla, Illés Antal többé kevésbé ezt hangsúlyozzák. Vörös Ernő biztató energiával hajszolja mély kontrasztok segítségével a szín tüzet: téma gyanánt szolgál a leghevesebb nyári napsütés. Gáll Emmánál és Keményfi Jenőnél a szín ezúttal sok helyen festék marad: egy veres szoknya, egy kék ruhafolt messzi kiugrik a képből.

Raáb Ervin „Látogatás a jósnőnél” két nagy alak gazdag ruhadíszén állít össze érdekes színfoltokat, mint Ferenczy tette az ő cigány-trióján: nehéz feladat sok jó részlet-megoldással, de az egész még nem ad egységes

képet. Azt hisszük, hogy ebből a műhelyből jó dolgok fognak kikerülni.

Figyelemre méltó Czóbel Bélának egy gazdag skálában festett arcképe, alapos rajzzal, a természet-stúdium bizonyos nervóztatásával. Vészi Margit női diszkrécióval festett meg egy nagyobb arcképet: a rajz jól a keze ügyében van, egy másik kisebb képén bátran sommázó és jellemzetes. Valószínűleg jó arcképfestővé fejlődik. Az önarckép tájrészletén még elfogultnak látszik, ami együtt jár az első lépéssel. Egy másik festő, Montbach Emma, kifejelett kézírásu s azt hisszük, hogy van benne bizonyos eredetiség is, bár az itt kiállított arckép már a rutin felé hajlik. Finoman mintázott tanulmány Jávor Pál önarcépe, a szín itt mellékes, minden vonás a tompán megvilágított test szelid reliefsjét követi, amint egyik forma lágyan átsiklik a másikba. Berkes Antal tájképei, erőteljes, biztató munkák s teljesebbek, behatóbbak, mint régiek, túl-dekoratív tanulmányai. Déry Béla („Csónakok”) nagyobb stúdiumán viszont jól esik a széles vonás, amit itt a téma is kínál. Sajátságos mélyre hangolt apró képekkel szerepel Gulácsy Lajos: emlékek, régi kolostor-hangulatok, impressziók, amelyeket romok közt csavarogva szedünk magunkba s amelyeknek csekély közük a realitáshoz. Kacz Endre is nem e földről való dolgokat festett a Chopin-ciklusban, de itt éppen a lámpa, a zongora stb. kézzelfogható realitásai bontják meg a szándékolt hatást. A festő ily dolgoknál parancsoló vagy—vagy elé kerül.

Általában a stúdiumfestés példáit látjuk az ifjabb gárda e sorában s abban is, amelyre nem térhettünk ki. Hogy a természetstúdium miképpen alakítható képpé, az újabb lépés, újabb fejlődés dolga. Minél inkább ragaszkodik a fiatal festőnemzedék a természethez, annál többet várhatunk tőle később. Sőt e tanulmányok kibővítését, megmélyítését nem ajánlhatjuk eléggé, mert mindezek a képeken a rajz biztonsága még nem lépi túl egy elsőrangú iskola színvonalát. Ami tehetséget látunk e sorban, azt verejtékes munkával, szinte önsanyargatással kellene növelni. Nem rokonszenves dolog, ha sub titulo „hangulat” olyan képek kerülnek ki fiatal emberek műhelyéből, amelyeken a köd csak a jótékony lepel szerepét játszsza, nehogy a hibák kikandikáljanak. Ki latolgatná a fiatal gárdánál, hogy túllő a célon, vagy elbotlik a nagy iramodásban? Sebaj: az idő majd mérsékli hevüket, csak rendben legyen a tudás szénája.

Külömben a nagy túlzások és aranyos baklövések ideje úgy látszik letűnt; legalább is feltűnő józanság, néha közöny látszik a fiatal emberek képein. A gond ráncá rüül e festményekre és gyakran törődött képet ad nekik. Egyikük-másikuk máris alkudozik, részben a vásárló közönség izlésével, részben elismert festők külsőségeivel. Ez nem nagyon illik a fiatalokhoz. Az emberséges tanító örül, ha az iskolásgyerekek nem aszlik össze minta-bábúvá, hanem mutatja, hogy a természet mily temérdek erélyt és játék-ösztönt zárt belé. Ennek a mi festő-fiatalságunknak leperegtek már fiatal napjai.

A koraérett pesti gyermek konvencionális musa kerekedett benne fölül. E képeken nincs festő-móka, nincs életöröm, birkózó kedv, festő-ötletek csapongása. Egyikük sem mutatja, hogy kemény daccal kivágja a hatvágást. Talán egyikük sem bízik föltétlenül abban, hogy első festője lesz a világnak. Néhányan közülük tipikus hivatalnokai a festésnek: türelmes megadással várják a rangsor lassu, mechanikus emelkedését. S a legnagyobbat, amit tőlük várunk, azt egy képük sem tükrözi: a festés boldogságát.

De talán csak épp e tárlatról hiányzik ez a zamat és vele a remény.

LYKA KÁROLY